

Tha tùr mòr Caisteal
Threave na shuidhe air
eilean air Uisge Dè. Is
àite sàmhach an-diugh e,
gun luaidh air eachdraidh
riaslach is phrìomh-ròl
ann an Alba nam meadhan
aoisean.

A' RANNSACHADH CAISTEAL THREAVE

Fiosrachadh don Luchd-Teagaisg

A' RANNSACHADH LÀRAICHEAN EACHDRAIDHEIL

Loidhne-tìm

1000an Eilean mar ionad- còmhnaidh Fhearghais, Tighearna Ghallghaidhealaibh

1308 Losgar an t-ionad le bràthair Raibeairt Brus

1369 Togar Caisteal Threave le Gilleasbaig 'An Gruamach' Dubhghlas, Tighearna Ghallghaidhealaibh

1400 Bàs 'a' Ghruamaich'

1447 Togar daingneachan ùra

1452 Marbhaidh Seumas II 8mh Iarla Dhubhghlais ann an Sruighlea

1455 Cuiridh Seumas II an caisteal fo shèiste fad dà mhìos; gèillidh an gearastan tro bhrìb; an caisteal an sealbh a' Chrùin

1460 Marbhar Seumas II aig sèist Caisteal Roxburgh

1473 Bheir Seumas III an caisteal dha bhean, Banrigh Mairead

1502 Tadhaillidh Seumas IV

1526 Tighearna Maxwell mar neach-glèidhidh Threave

1640 Threave fo shèist aig Cùmhnantaich; gèillear an dèidh 13 seachdain

1913 Threave fo chùram na stàite.

Tha tùr mòr Caisteal Threave na shuidhe air eilean air Uisge Dè. Is àite sàmhach an-diugh e, gun luaidh air eachdraidh riaslach is phrìomh-ròl ann an Alba nam meadhan aoisean. Còrdaidh a' choisearchd tron bhaile-fearainn ri sgoilearan, cho math ri turas bàta tarsainn na h-aibhne is cothrom tùr a' chaisteil a rannsachadh.

Cùl-sgeul Eachdraidheil

Is soilleir buannachd dìon eilein, agus is coltach gun robh daoine a' còmhnaidh air Threave o chionn fhada an t-saoghail. Tha an t-ainm a' tighinn à seann fhacal Cuimreach a' ciallachadh 'àite-baile', a tha is dòcha ag ràdh gun robhar a' tuineachadh an seo on 6mh linn, àm a b' i a' Chuimris cànan muinntir an àite.

A rèir traidisein 's ann an seo a bha Fearghas, Tighearna Ghallghaidhealaibh, a' fuireach san 11mh linn. Sgrìosadh an togalach seo le bràthair Raibeairt Brus an 1308 nuair a thug e buaidh air fear de shliochd Fhearghais ann am blàr a chaidh a chur faisg air làimh.

An 1369 thog Gilleasbaig 'An Gruamach', Tighearna Ghallghaidhealaibh is 3mh Iarla Dhubhghlais an dèidh làimh, Caisteal Threave mar bhonn-ionad dìon làidir. Gidheadh, 's ann ainneamh a bha e an seo ri linn 's na bh' aige ri dhèanamh sa chùirt is sa phàrlamaid.

Dh'èirich aimhreit eadar na Dubhghlasaich Dubha, a bha cumhachdach glòir-mhiannach, agus luchd-rioghail na linne sin. An dèidh do Sheumas II a bhith air an 8mh Iarla a mhurt an Sruighlea, bha an 9mh Iarla a' sireadh dìoghaltais. An 1447 bha dìon Threave air a dhaingneachadh le taigh-armachd ùr, an ciad ionad-dìon den t-seòrsa seo a thogadh a dh'aona ghnòthach gu gunnaichean ann am Breatainn. Chaidh a neart a chur fo dheuchainn an 1455.

An dèidh ionnsaigh a thoirt air a h-uile prìomh dhaingneach a bh' aig na Dubhghlasaich, anns an Iuchar 1455 chuir Seumas II Threave, an targaid mu dheireadh aige, fo shèiste. Mhair an t-sèist còrr is dà mhìos gus an deach brìb a thoirt don ghearastan gèilleadh. An dèidh seo bha an caisteal an sealbh a' Chrùin.

San 16mh linn b' e an teaghlach Maxwell a bha os cionn a' chaisteil. Bhathar a' faicinn an dilse làidir don chreideamh Chaitligeach mar rud amharasach an dèidh an Ath-Leasachaidh agus an 1639 chaidh an caisteal a chur fo shèiste a-rithist aig na Cùmhnantaich, an dèidh do Mhaxwell a thaic do Theàrlach I ainmeachadh. Mhair seo fad 13 seachdain, gus an do dh'aontaich Teàrlach I fhèin gèilleadh.

On àm sin chan eil duine sam bith air fuireach sa chaisteal. Chaidh a chur fo chùram na stàite ann an 1913.

Taic foghlaim agus teagaisg

Tha turas gu Caisteal Threave gu h-àraid iomchaidh don luchd-teagaisg a tha ag obair air cuspairean sgoile mar:

- Na Meadhan Aoisean
- Caistealan

Tha an t-Curraicealam airson Sàr-mhathais ag amas air sgoilearan a bhrosnachadh agus dùbhlán a chur romhpa tro raon farsaing foghlaim. Tha ròl sònraichte aig turais gu làraichean ann a bhith a' ceangail buil an fhoghlaim thar a' churraicealam. Cuidichidh turas, agus cleachdadh stuth-taice, ann a bhith a' leasachadh:

luchd-ionnsachaidh soirbheachail le bhith a' cur dùbhlán ro sgoilearan smaoineachadh mu mar a dh'atharraich beatha dhaoine. Cuidichidh seo iad ann a bhith a' meòrachadh gu crìtigeach mu fhianais agus an co-dhùnadh fhèin a dhèanamh.

neachan misneachail. Ionnsachaidh sgoilearan mu ghnèithean de sheann-bheatha an coimhearsnachd, tuigidh iad atharrachaidhean sòisealta, cuiridh iad an luachan fhèin an cèill agus am beachd a thoirt seachad air diofar cheistean eachdraidheil is sòisealta.

daoine glìce ciallach. Cuidichidh e ann a bhith a' toirt barrachd tuigse do sgoilearan air rudan sòisealta is eachdraidheil, a' brosnachadh tuilleadh urraim do na tha mun cuairt orra de dh'eachdraidh agus do dh'obair-togail an latha fhèin.

daoine a bheir seachad fios gu h-èifeachdach le bhith a' leudachadh eòlas is tuigse sgoilearan tro smaoineachadh rannsachail, cruthachail agus crìtigeach.

Ron turas

- Tha e feumail ma bhios briathrachas a bhuineas ri ailtireachd caisteil aig sgoilearan oir nì seo deasbad air làraich nas fhasa. 'S dòcha gum bi faclan mar seo feumail a thaobh Threave: **caisealachd, staidhre shnìomhanach, clòsaid latrine, lùban gunna, sliotain saighde.** Faclan feumail eile: **buill-airm troma, armachd, gearastan, sèist.** Dh'fhaodadh sgoilearan faclair sgoile le dealbhan a chur ri chèile gus na h-ainmean sin is eile a mhìneachadh.
- Gun a bhith a' togail mion-deasbad, is fhiach bruidhinn mu na Dubhghlasaich is mar a bha iad nam bagairt air an rìgh.
- Cuidich sgoilearan tuigse nas fheàrr fhaighinn air an sgèile-tìmh le bhith a' dèanamh loidhne-tìmh leotha, a' cunntadh air ais 's gach linn is a' comharrachadh prìomh thachartasan ann an eachdraidh a' chaisteil. Ghabhadh cur ri seo an dèidh an turais.
- Tog deasbad mu òrdugh beatha caisteil. Dh'fhaodadh sgoilearan ròl nan 'urrachan mòra' seo a rannsachadh: **stiùbhard, maor-sith** no **neach-glèidhidh, marasgal** agus **sagart/ministear.** Gheibhear barrachd fiosrachaidh mu seo ann an leabhar foillsichte le Alba Aosmhor ***Investigating Medieval Castles in Scotland.***
- Tha tòrr dheagh fhianaise air an làraich a bhuineas ri dìon is ionnsaighean chaistealan. Tog deasbad le sgoilearan mu na dòighean san gabh iad seo a dhèanamh.
- Tha e doirbh do chuid de phàistean tuigsinn nach robh a-riamh ann an caisteal ach tobht. Tog deasbad mu mar a bheir gaoth is sìde buaidh air coltas togalaich cho math ris an iomadh atharrachadh a nì daoine air togalaichean a dh'aona ghnòthach a rèir cleachdaidh ùir.

Obair air an làraich

Agus iad a' rannsachadh a' chaisteil bu chòir sgoilearan a bhrosnachadh sùil chritigeach a thoirt air na chì iad agus teòraidhean a chur ri chèile 's fheuchainn, stèidhichte air fianais chruaidh. Seo puingeann-tòisichidh feumail san fharsaingeachd:

- Dè an stuth a chleachdadh gus an caisteal a thogail? Carson a thaghadh seo? A bheil stuth ann a dh'fhaodadh a bhith air a ghrodadh no a bhith air a ghoid on àm sin?
- An dùil am b' e seo coltas an t-seòmair seo o thùs? Am faic thu àite sam bith far an deach atharrachadh? Carson a rachadh atharrachadh?

Dè fianais a tha ann air beatha làitheil? Faodaidh sgoilearan fianais a chlàradh le bhith a' sgrìobhadh nòtaichean, a' breacadh dhealbhan, a' gabhail dealbhan-camara is a' clàradh rudan air teip.

Air làrach-lìn Alba Aosmhor, **www.historic-scotland.gov.uk/education_unit** gheibh luchd-teagaisg goireasan a bharrachd mar thaic air obair air làraich. Nam measg seo tha a bhith a' cur ri chèile *Clàr Fianaise* agus *Clàr Mo Bheachdan Fhèin*.

Molaidhean-obrach an dèidh an turais

An dèidh an turais faodaidh sgoilearan na fhuair iad a-mach a chur còmhla gus clàr nas coileanta a dhèanamh air a' chaisteal. Dh'fhaodadh seo a bhith mar bhunait do raon ghnìomhan-taisbeanaidh, leithid:

- Leabhar-treòir neo bileag do luchd-tadhail eile
- Taisbeanadh shleamhnagan le aithris mun turas aca
- Sgrìobhadh macmeanmail stèidhichte air beatha nan daoine a bha a' còmhnaidh no ag obair sa chaisteal - prìosanach fiù.
- Sreath de dhràma-an a' sealltainn sealladh goirid de bheatha sa chaisteal tro na linntean.

Air lorg nan Dubhghlasach Dubha

Treòirichidh an turas a mholar thu fhèin is do sgoilearan mu làrach Threave. An dèidh an ro-ràdh chan eil e gu diofar dèn t-òrdugh san tadhail thu gach àite, 's mar sin is dòcha gum bu mhathean leat do chlas a roinn am buidhnean is tòiseachadh aig diofar ìre.

An dèidh dol tarsainn na h-aibhne is bruidhinn ris an stiùbhard, molamaid gun tadhail thu gach àite a tha seo, comharraichte air a' phlana air dheas:

1. Ro-ràdh :Taobh a-muigh a' chaisteil
2. Taobh a-muigh an Tùir
3. Slighe-Steach an Tùir
4. An Cidsin is an Seilear
5. An Talla
6. Tùr nam Ball-Airm Troma
7. An Cala

Tha cùl-fhiosrachadh ga thoirt seachad sa phasgan do gach àite. Tha e sgrìobhte ann an cànan simplidh chor is gun leughar a-mach do sgoilearan e mas math leat. Cuideachd thathar a' moladh ceistean-deasbaid.

Bheir an turas mu uair a thìde.

Plana Caisteal Threave

Robh fhios agad...

Bha na Dubhghlasaich nan càirdean dlùth do Raibeart Brus. An dèidh a bhàis, b' e athair Ghilleasbaig Ghrumaich, 'An Deagh Shir Seumas', a thug cridhe Bhrus air eilthreachd don Tìr Naoimh. Sin is adhbhar gu bheil cridhe air an suaicheantas.

Threave o Bhùth nan Ticeadan

Suaicheantas Ghilleasbaig Ghrumaich

Nòtaichean turais: air lorg nan Dubhghlasach Dubha

Fàg a' choidse san ionad-parcaidh. Gabh air cadha rèidh fad mu lethuir a thide gus an tig e a-mach aig Uisge Dè. Buail clag umha a tha crochte ris an abhainn, agus thig bàta beag on eilean. An dèidh don a h-uile duine a bhith air dhol thairis, bruidhinn ri stiùbhard na làraich aig bùth nan ticeadan.

Seas ri taobh a' bhòrd-fhiosrachaidh a tha nas fhaisge air a' bhùth.

Suidheachadh 1: Taobh a-muigh a' Chaisteil

Cùl-fhiosrachadh don Luchd-Teagaisg. Faodar seo a leughadh gu sgoilearan.

- Thogadh an caisteal còrr is 600 bliadhna air ais do dhuine dam b' ainm Gilleasbaig Dubhghlas. B' esan Tighearna Ghallghaidhealaibh ach dha nàimhdean b' e Gilleasbaig An Gruamach, 's dha chàirdean b' e Tighearna Dhubhghlais.
- Nuair a thogadh an caisteal an toiseach, bhiodh coltas diofraichte air rud no dhà. Bha an abhainn tòrr na b' àirde 's mar sin bhiodh an t-eilean na bu lugha.
- Bhiodh tòrr thogalaichean eile ann a bharrachd air an taigh-tùir chloiche. B' ann annta seo a dh'fhuiricheadh is a dh'obraicheadh na sgalagan uile, agus far am biodh na h-aoghean. Is dòcha gun robh talla mòr an seo cuideachd, airson rudan foirmeile. Tha fios againn mu na togalaichean seo ri linn 's gun d' rinn àrsairean tòrr obrach ann 's gun do lorg iad tòrr rudan cho math ri bun-stèidh thogalaichean.
- Leagadh na togalaichean seo sna 1440an agus an caisteal fo chunnart ionnsaigh, chor is gum biodh sealladh soilleir aig an luchd-dìon air an nàmhaid. Chleachd iad a' chlach o na togalaichean seo gus ballachan-dìon a bharrachd a thogail mun chaisteal.

Spreagadh an Luchd-Teagaisg

An dùil carson a mheas Gilleasbaig Gruamach an làrach seo mar dheagh àite do chaisteal?

Seall air an dealbh air taobh clì a' phannail. Saoilidh luchd-eachdraidh gum b' e seo coltas a' chaisteil an 1400. Cuir an coimeas e ris na chì thu an-diugh.

Dè tha mar is ceudna?

Dè tha diofraichte?

Am faic thu comharradh sam bith air na togalaichean eile an-diugh?

Freagairtean a tha a dhith

Furasta faighinn ann - an abhainn mar shlighe-còmhdhaile.

Furasta dhìon - air eilean, nas dorra ionnsaigh a thoirt air.

Còmhnaird mun cuairt air - furasta faicinn a bheil nàmhaid a' tighinn.

Tha fhathast eilean, taigh-tùir is abhainn ann.

Tha an tùr gun mhullach. Tha togalaichean eile air falbh a-nis. Tha an abhainn nas isle 's mar sin tha an t-eilean nas motha. Thogadh balla cloiche mun tùr, a tha ann an seo fhathast.

Pluic is paitean far am biodh togalaichean.

Seas nas dlùithe ris an tùr, dìreach air an taobh dheas den tùr chruinn dìon sa bhalla, dlùth ri pannal-fiosrachaidh mòr eile a sheallas dealbh le tar-roinn

Robh fhios agad...

Aon dòigh air ionnsaigh a thoirt air caisteal b' e na ballachan a streap air fàradh mòr so-ghluasad. Aig Threave bhiodh an luchd- dìon air an àrd-ùrlar fiodha aig a' bhàrr a chleachdadh gus rudan a leigeil air duine sam bith a bhiodh a' feuchainn ri dìreadh suas.

An taigh-tùir is tùr nam ball-airm troma

Bàrr an tùir a' sealltainn tuill an àrd-ùrlair fhiodha

Suidheachadh 2: Taobh a-muigh an Tùir

Cùl-fhiosrachadh don Luchd-Teagaisg. Faodar seo a leughadh gu sgoilearan.

- Seo far an do dh'fhuirich Gilleasbaig Gruamach is a theaghlach fhèin cuid den àm. B' esan neach-poilitigeach cudromach 's mar sin bu tric air falbh sa Phàrlamaid e no a' coinneachadh ri cho-luchd-gnìomhachais air neo a' sabaid nan Sasannach.
- Chuireadh am balla mun cuairt an tùir suas mu 50 bliadhna an dèidh bàs Ghilleasbaig Ghruamaich, sna 1450an. Bha Iarla Dhubhghlais airson an caisteal a dhìon eadhon na bu làidire an aghaidh a nàmhaid, Seumas II, Rìgh na h-Alba. Bheir sinn sùil nas dlùithe air a' bhalla seo a-rithist.
- Air mullach an taigh-tùir bhiodh àrd-ùrlar sònraichte airson sabaid. Sheasadh an luchd-dìon air gus ionnsaigh a thoirt air an nàmhaid a bha a' feuchainn ris na ballachan a streap.

Spreagadh an Luchd-Teagaisg	Freagaritean a tha a dhìth
Tha an tùr cho àrd ri togalach thaighean 10 làr san latha a th' ann. An obraich thu a-mach cia mheud làr a bh' ann?	Còig.
An dùil carson nach eil mòran uinneagan air an taobh seo?	Nì uinneagan balla nas laige.
Seall air mullach an tùir. Am faic thu comharradh sam bith air far am biodh an àrd-ùrlar fiodha airson sabaid? Seall air an dealbh a dh'fhaicinn mar is dòcha a bha a choltas a rèir ar beachd.	Chì thu trì sreath de thuill ceàrnagach aig mullach aghaidh an ear den tùr, far am biodh na pòlaichean-taice.
Seall air mullach an tùir. Aig aon oisean, chì thu cumadh dorais. Carson a bha doras cho fada suas a dhìth orra?	'S dòcha gun cleachdadh e gus gunnaichean troma a shlaodadh suas don àrd-ùrlar sabaid.
Cia mheud dòigh a chì thu san rachadh an caisteal seo a dhìon?	Air eilean - doirbh a ruigsinn. Tùr làidir togte le cloich - doirbh a leagail no a losgadh. Tùr àrd - chìthear an nàmhaid a' tighinn. Àrd-ùrlar sabaid fiodh - faodar ionnsaigh a thoirt air luchd-ionnsaigh. Balla mun cuairt air le tuill gunna is sliotain saighde - faodar nàmhaid a shabaid aig astar.
Ciamar a bheireadh tusa ionnsaigh air?	Beachd nan sgoilearan fhèin.

Seas air an drochaid fhiodha gus dol a-steach don chaisteal.

Robh fhios agad...

Bha ceathrar prìomh sheirbheiseach aig Gilleasbaig Gruamach. Bha an Stiùbhard os cionn nan sgalagan uile, am Maor-sìth os cionn tèarainteachd, am Marasgal os cionn còmhdhail is conaltradh agus bhiodh an Sagart/Ministear ri gnothaichean spioradail is sgrìobhadh litrichean. Bha an sgioba fhèin aig gach gin aca. Ann an cuid de chaistealan bhiodh uiread ri 150 sgalagan!

Slighe-steach a-muigh is drochaid-thogalach

Sealladh den bhalla dìon on t-slighe-steach

Suidheachadh 3: An t-Slighe-Steach

Cùl-fhiosrachadh don Luchd-Teagaisg. Faodar seo a leughadh gu sgoilearan.

- Bha tòrr nàimhdean aig na Dubhghlasaich. Fiù nuair nach robh blàr air chois, bha an caisteal air a chumail fo gheàrd geur. Bha tèarainteachd làidir ann.
- Nam faigheadh tu cead a bhith air an eilean, bha agad fhathast ri ceistean a fhreagairt mun leigeadh iad a-steach don chaisteal thu. Bhiodh an drochaid-thogalach suas gus am biodh iad cinnteach mud dheidhinn. Nuairsin rachadh isleachadh 's rachadh tu thar dìge is troimhe air chùl a' bhalla.
- Bhiodhte gad fheòrach a-rithist an uairsin mun robh cead agad dol a-steach don taigh-tùir fhèin.

Spreagadh an Luchd-Teagaisg

Freagairtean a tha a dhìth

An dùil dè bhiodh san dìg?

Uisge is sgudal o na taighean beaga.

Tha an drochaid air a bheil thu a' dol tarsainn na rud ùr. Am faic thu far am rachadh an t-seann drochaid-thogalach a tharraing suas gu teann?

Chì thu cruth-sliotain sa bhalla far am biodh an drochaid air a dhol a-steach.

Os cionn an dorais tha uinneag bheag. An dùil carson a bha seo ann?

Bheireadh geàrdan ionnsaigh ort às a' seo le gunna no saighead nan saoilleadh iad gun robh thu cunnartach.

Gabh tron gheata is seas le sùil air an tùr.

Spreagadh an Luchd-Teagaisg

Freagairtean a tha a dhìth

Seall air far an bheil doras an tùir. Tha an staidhre ùr. An dùil ciamar a gheibheadh Gilleasbaig Gruamach suas an sin? Cha robh an doras a chì sinn daonnan air a' chumadh no air a' mheud seo. Bhiodh e na bu mhotha. Am faic thu comharradh sam bith air far am biodh an doras tùsail?

'S dòcha gun rachadh staidhre so-ghluasad, mar fhàradh fìor mhòr, a thoirt ann chor 's gun streapadh e suas. Tha slighe-bhogha air chruth leth-chearcaill nas fhaide suas far am biodh bàrr an dorais.

Cia mheud diofar slighe-steach a bhiodh agad ri dhol troimhe nan robh thu airson cèilidh a chur air Gilleasbaig Gruamach?

Air an drochaid, tro shlighe-bhogha chloiche, tro dhoras, air an staidhre, tro dhoras a-steach don chaisteal.

Gabh tro na slighean-bhogha a-steach don chaisteal. Gabh sìos staidhre gus am bi thu nad sheasamh air an làr iseal.

Robh fhios agad...

Aig an àm seo bha cuid de theallaichean cho mòr 's gun robh àite àraid aca far an seasadh gille. B' e an obair aige am bior air an robh feòil a' ròstadh thar an teine a thionndadh. B' esan an **turnbrochie**. An còrdadh an obair seo riut?

Àrainn a' chidsin a' sealltainn teallach is tobar

Cùlaist le cladhan

Suidheachadh 4: An Cidsin is An Seilear

Cùl-fhiosrachadh don Luchd-Teagaisg. Faodar seo a leughadh gu sgoilearan.

- Tha sinn a-nis nar seasamh air làr ìseal a' chaisteil. B' e seo na seilearan. Bhiodh an cidsin air an ath làr ach ghrod an làr sin.
- Lorg an tobar. B' ann à seo a gheibhte uisge ùr a' chaisteil.
- Chleachdadh na seilearan gus am biadh a chumail fuar 's gun solas, chor is gum maireadh e na b' fhaide.
- Cuideachd chì thu modail de shèist aig Threave, a thachair an 1455. **Am faic thu bothan-aodach Sheumais II?** Mhair an t-sèist dà mhìos.

Spreagadh an Luchd-Teagaisg

Freagairtean a tha a dhìth

Carson a bha e feumail an tobar a bhith a-staigh sa chaisteal?

Nam biodh an caisteal fo shèiste gheibheadh tu d' uisge fhathast.

Dè feum a chuireadh air an uisge?

An aon fheum 's a th' ann an-diugh - nighe, còcaireachd.

An lorg thu far an dòirteadh iad an t-uisge salach air falbh?

Cùlaist bhogha chloiche le cladhan air a' bhalla air taobh deas an tobrach.

Chleachdadh na seilearan gus biadh a chumail. Cò às am faigheadh Gilleasbaig Gruamach 's a theaghlach an cuid bìdh?

Iasg on abhainn no on mhuir.
Fèidh, eòin is coineanaich o na coilltean.
Caoraich is crodh; mucan o na màladairean
Glasraidhean, lusan is measan o na gàrraidhean.
Cruithneachd is coirce airson flùr o na tuathanais.
Bainne is rudan a thig à bainne o na tuathanais.

Dè biadh a th' againn an-diugh nach biodh comas acasan fhaighinn?

Rud nach fhaigheadh iad - measan is glasraidhean o dhùthchannan teth, leithid corran-buidhe, anainn, mango, avocàdo, tomàto; cha robh buntàta air tighinn dhan Roinn Eòrpa fhathast ('s mar sin cha dèantadh sliseagan no a leithid).

Carson nach robh seo aca?

Piotsa, teòclaid, 's cha robh siùcar ri fhaotainn gu ìre mhòir.
'S ann à Ameireaga a thàinig cuid de na rudan sin o thùs; cha robh malart cunbhalach a' dol aig an àm ud fhathast.

Air leantail air an ath dhuilleig...

Robh fhios agad...

Mar bu bheartiche bha thu 's ann na b' fheàrr a bha do phrìosan! Glè thrì chumadh prìosanaich glè bheirteach ann am prìosan cofhurtail.

Balla le sealladh de phreas

Spreagadh an Luchd-Teagaisg

Am faic thu far am biodh mullach a-staigh an t-seileir?

B' e ùrlar a' chidsin.

Seall suas far am biodh an t-seann chidsin.

Am faic thu rud sam bith a sheallas dhuinn mar a rachadh am biadh a chòcaireachd?

Ciamar a rachadh biadh a chòcaireachd thar an teine?

Am faic thu preas cidsin an àite sam bith?

Freagairtean a tha a dhìth

Tuill mhòra car ceàrnagach uile-thimcheall far an rachadh sailean a-steach

Teallach mòr is similear, soilleir ri fhaicinn

Air a ghoil an coire os cionn an teine.

Air a ròstadh air bior os cionn an teine.

Air a bhèicearachd ann an àmhainn ri taobh an teine is dòcha.

Cùlaist cheàrnagach sa bhalla os cionn na staidhre.

Tionndaidh a dhol suas an staidhre don ath làr. Agus tu a' coiseachd, thèid thu seachad air sloc a' phrìosain.

- Seo far an rachadh eucoirich ionadail no nàimhdean nan Dubhghlasach a chur fo ghlais. Seall a bheil cuideigin fhathast ann an-diugh... [tha modail de phrìosanaich ann, a chì thu ma sheallas tu gu faiceallach].

Prìosanaich sa chealla

An talla, le teallach

Uinneag san talla

Suidheachadh 5: An Talla

Cùl-fhiosrachadh don Luchd-Teagaisg. Faodar seo a leughadh gu sgoilearan.

- Bhiodh dà thalla aig Threave. Bhiodh fear fada na bu mhotha ann an aon de na togalaichean a chaidh a leagail ron t-sèist. Chleachdadh e gu fèistean mòrail is fèistean. B' e seo talla an Tighearna, far am biodh fèistean is pàrtaidhean prìobhaideach aig na Dubhghlasaich. Feumar a h-uile rud ath-chruthachadh nad inntinn.
- Sna seann làithean bhiodh na ballachan còmhdaichte le plàstair, cleas taighean an-diugh. Bhiodh na ballachan còmhdaichte le obair-ghrèis dhathte, a chumadh an talla blàth cuideachd. Bhiodh am mullach a-staigh peantaidhte gu soilleir. Bhiodh luachair no rugan air an ùrlar. Bhiodh soithichean airgid air thaisbeanadh a dhèanadh lannir fo sholas nan coinnlean agus chumadh teine mòr mòr an t-seòmar blàth.
- Tron latha bhiodh an talla laiste le gathan na grèine a' sruthladh a-steach tron ghloine sna h-uinneagan. San oidhche bhiodh crùisgeanan ola ceangailte ris na ballachan agus coinnlean lasrach an glac nan sgallagan.
- Uaireannan bhiodh fèistean an seo. Ghiùlaineadh na sgallagan bùird fhada a-steach. Shuidheadh Tighearna Dhubhghlais aig ceann a' bhùird, 's shuidheadh na h-aighean air beingidhean aig bùird eile. Bhiodh tòrr chùrsaichean bidh agus bhiodh luchd-ciùil is luchd-fèistean air chois agus na h-aighean ag ithe. Bhiodh Tighearna Dhubhghlais ag ithe à soithichean airgid ach chleachdadh na h-aighean soithichean fiodha no fiù caoban arain mar shoithichean. Bhiodh coin a' siolpadh fo na bùird gun fhios nach rachadh criomagan a thilgeil thuca.
- Bhiodh dà làr eile os cionn an làir seo. 'S ann air a' chiad làr shuas a bha seòmraichean prìobhaideach nan Dubhghlasach. Am faic thu teallaichean is suidheachain uinneige air an làr sin? 'S ann air an làr os cionn sin a bhiodh is dòcha na sgallagan a' cadal aig àm sìthe, 's far am biodh saighdearan a' còmhnaidh aig àm cogaidh.

Spreagadh an Luchd-Teagaisg

Freagairtean a tha a dhìth

An dùil càite an suidheadh Tighearna Dhubhghlais aig fèistean?

Aig a' cheann den talla is fhaisge air an teine.

An dùil an cleachdadh na còcairean an teallach-sa gu còcaireachd?

Cha chleachdadh, 's ann gu blàths is solas a bha an teine seo.

Seall air na h-uinneagan. Am faic thu na tuill air gach taobh de na h-uinneagan? An dùil carson a bha iad ann?

Tuill nas lugha gu gadan thar uinneagan. Feadhainn nas motha far an robh còmhlaichean fiodha.

Bha na Dubhghlasaich ùr-ghnàthaichte agus bha taighean beaga aca air gach làr. 'S e latrines a theirteadh riutha. An lorg thu an latrine san talla?

Tro dhoras cumhaing an oisean thall an iar-dheas.

An dùil càite a rachadh am falamhachadh?

Sios fanan sgudail gun dìg aig bonn a' chaisteil.

Gabh air ais sìos an staidhre is a-mach às an taigh-tùir. Bi faiceallach - bidh an staidhre seo nas duirche na bha i air an t-slighe suas oir cha bhith do shùilean cleachdte ris an solas lag.

Na gabh tarsainn na drochaid-thogalaich - tionndaidh gu deas air taobh staigh a' bhalla is seas ri taobh tùr cruinn nam ball-airm troma.

Robh fhios agad...

Thug Seumas II òrdugh canain mhòra a thoirt à tè de na lùchairtean aige gus ionnsaigh a thoirt air Threave. Gu mì-fhortanach bha fear dhiubh cho trom 's gun deach e sa bhoglach air an t-slighe!

Tùr nam ball-airm troma is am balla-dìon

Taobh a-staigh tùr nam ball-airm troma

Suidheachadh 6: Tùr nam Ball-Airm Troma

Cùl-fhiosrachadh don Luchd-Teagaisg. Faodar seo a leughadh gu sgoilearan.

- An Alba sna 1400an thòisich daoine a' cleachdadh ghunnaichean cho math ri boghanan is saighdean mar bhuill-airm. Dh'atharraich seo an dòigh san deach cath a chur an òrdugh. Bhathar fhathast a' cur feum air boghanan is saighdean gus daoine a mharbhadh cuideachd ach chleachdadh canain le buill mòra gus feuchainn ri togalaichean a leagail. Bha ùidh mhòr aig an dà chuid Rìgh na h-Alba, Seumas II, agus Tighearna Dhubhghlais ann a bhith a' feuchainn ghunnaichean - an aghaidh a chèile.
- B' e an tùr seo fear de na ciad thùir a thogadh gus caisteal a dhìon an aghaidh ionnsaigh gunna ann am Breatainn gu lèir. Canar tùr nam ball-airm troma ris. Chuidich Rìgh Shasainn, Eanraidh VI, Tighearna Dhubhghlais pàigheadh air a shon, oir bha dòchas aigesan gun rachadh a chur gu feum an aghaidh Rìgh na h-Alba.
- Bhiodh trì tùr eile den t-seòrsa seo ann. Agus tu a' coiseachd air taobh a-muigh a' chaisteil, feuch am faic thu an dà eile. Chaidh an sgrios ann an seist eile sna 1600an.
- Shoirbhich leis an tùr seo a thaobh a bhith a' cuideachadh nan Dubhghlasach ionnsaigh Sheumais II a philleadh. Ach sa cheann thall bha aig Seumas ri saighdearan nan Dubhghlasach a phàigheadh chor 's gun gèilleadh iad - thug e briob dhaibh agus ghéill. An dèidh seo bha an caisteal an sealbh a' Chrùin, le rìgh no banrìgh na h-Alba.

Spreagadh an Luchd-Teagaisg

Freagairtean a tha a dhìth

Seall ris a' bhalla. Am faic thu far an seasadh na boghadairean leis na boghanan 's na saighdean aca?

Bhiodh cadha fiodha air an seasadh na boghadairean. Am faic thu comharradh sam bith air seo?

Cia mheud làr a bh' air tùr nam ball-airm troma?

An dùil ciamar a fhuair an luchd-dìon suas gu gach làr eile?

Cia mheud toll gunna a chì thu?

Cia mheud diofar sheòrsaichean toll a lorgas tu?

Carson a bha iad diofraichte o chèile?

Smaoinich gu bheil cath air chois. Cò às an loisgeadh na saighdearan sa chaisteal?

An dùil càite am biodh Seumas II 's an arm aige?

Sliotain àrda dìreach sa bhalla.

Air taobh deas an tùir chì thu far an leanadh an cadha air a' bhalla.

Trì.

'S dòcha leis a' chadha - chì thu doras aig ìre a' chiad làir.

Sia dhiubh.

Sliotain gu saighdean, cumadh toll-iuchrach gu aon seòrsa gunna, cumadh eile gu seòrsa eile.

Innsidh cumaidhean fa leth gun robhar a' cur feum air diofar sheòrsaichean de bhuill-airm aig an aon àm.

Às na trì tùr, à bàrr a' bhalla, à mullach an taigh-tùir air àrd-ùrlar nam ball-airm troma.

Air taobh eile na h-aibhne, air an tom bheag is dòcha.

Lean am balla gus an tig thu gu làrach a' chala.

An cala an-diugh

Fuighill tùr gunna a chuir dìon air a' chala

Fanan an latrine

Suidheachadh 7: An Cala

Cùl-fhiosrachadh don Luchd-Teagaisg. Faodar seo a leughadh gu sgoilearan.

- Seo an caladh far an cumadh bàtaichean. Bhiodh geata le geàrdan san t-slighe-steach.
- Fhuair àrsairean tòrr rudan san eabar air grunn a' chala. Lorg iad fuigheall bhrògan leathair, bucail, grìogagan, pìosan de gheamaichean agus baraille làn de chlachan gunna. Chì thu cuid de na rudan seo ann an Taigh-Tasgaidh Nàiseanta na h-Alba an Dùn Èideann, agus tha dealbhan dhiubh air làrach-lìn. (faic www.scran.ac.uk)

Spreagadh an Luchd-Teagaisg

Freagaritean a tha a dhìth

Ciamar a chleachdadh na Dubhghlasaich an cala?

Gus biadh is armachd a thoirt don eilean.

Am faic thu mar a chumadh dìon air a' chala?

Fuigheall tùr gunna cruinn eile mu dheas air a' chala.

Seall air balla a' chaisteil an seo. An lorg thu fanan [le bileag **Garderobe outlet** air] a' tighinn sìos don talamh? An dùil dè bha seo?

Fanan latrine, a' toirt sgudal on taigh bheag don abhainn.

Seall suas air balla a' chaisteal às a' seo. Tha na h-uinneagan seo tòrr nas motha. An dùil carson a tha seo?

Chan eil coltas gun tigeadh an caisteal fo ionnsaigh on taobh seo 's an abhainn ann.

Agus tu a' fàgail air an drochaid-thogalach, seall air chli far am faic thu na th' air fhàgail de threas tùr nam ball-airm troma.

Seo deireadh an turas a mholar.

CnCa

C Dè an àireamh is lugha de dh'ìnbhich a tha dhith airson stiùiridh?

F 1 inbheach do 10 sgoilear.

C An gabh turas treòraichte a chur air dòigh?

F Faighnich mu dheidhinn 's tu a' cur turas air dòigh.

C A bheil e so-ruigsinneach do chiorramaich?

F Gheibhear a-steach don chaisteal le coiseachd fichead mionaid thar ceuma so-ruigsinneach tro fearann tuathanais. Gabhaidh cathair- chuibhle a ghiùlain air a' bhàta don eilean, ach tha sinn duilich nach gabh taobh a-staigh den chaisteal a ruigsinn.

C A bheil goireasan bìdh ann?

F Faodar ithe a-muigh no fasnadh fhaighinn anns a' chaisteal ri linn droch shìde.

C Càite bheil an taigh beag?

F Tha taigh beag aig toiseach na coiseachd don chaisteal; chan eil fear air an eilean fhèin.

C An dèan sibh measadh-cunnairt air sgàth nan sgoiltean?

F Tha seo fo chùram an neach-teagaisg a tha mar cheann air a' bhuidheann. Gheibhear fios ann am bileagan-fiosrachaidh cunnairt a tha ri fhaotainn air làrach-lìn Alba Aosmhor a chuidicheas tidsearan am measadh fhèin a dhèanamh.

C Bheil bùth ann?

F Tha bùth beag air an eilean a reiceas cairtean-puist, leabhair-treòir is cuimhneachain.

A' Tadhail Caisteal Threave

Tadhail ro-làimh: Molamaid gu mòr gun tadhail tidsearan saor 's an asgaidh air a' chaisteal gus a bhith eòlach air an làraich agus air na cunnartan mun tig buidheann.

Ga chur air dòigh: Cuir fòn gu 07711 223101 gus turas a chur air dòigh, na feuman agad a chur an cèill agus uairean-fosglaidh fhaighinn on stiùbhard. Tha an caisteal fosgailte Giblean-Dàmhair.

Cosgais: Tha e saor 's an asgaidh do bhuidhnean foghlaim is sgoile. Gheibhear tuilleadh fiosrachaidh mu cò gheibh ann gun chosgais air làrach-lìn Ionad Foghlam Alba Aosmhor (faic shìos).

Àite: Air eilean air Uisge Dè, 1 mhìle an iar air Caisteal Dhubhghlais. Ruigear an eilean le turas beag bàta-aiseig an dèidh coiseachd fichead mionaid tro fearann tuathanais on ionad-parcaidh.

Parcadh: Tha ionad-parcaidh meadhanach mòr aig Tuathanas Kelton Mains, 500 meatair on A75.

Slàinte 's Sàbhailteachd: Cum aire air na leanas:

- Bu chòir sgoilearan a bhith fo stiùir fad na h-ùine, gu h-àraid air a' bhàta-aiseig agus iad a' rannsachadh a' chala faisg air an abhainn.
- Cleachdar am fearann mun cuairt a' chaisteil chan ann a-mhàin gu àiteachas ach cuideachd mar ionad-glèidhidh eun fiadhaich. Bu chòir sgoilearan a bhrosnachadh meas a bhith aca air seo.
- Na streapadh sgoilearan air na ballachan.
- Agus sinn dìleas don Turasachd Uaine, iarraimaid gun tugar sgudal sam bith air ais don sgoil.

Ionad-Foghlam Alba Aosmhor:

Airson barrachd fiosrachaidh air turasan, gnìomhan is goireasan don luchd-teagaisg a bhios ceangailte ri Caisteal Threave, tadhail: www.historic-scotland.gov.uk/

Aitheantas

Dealbhan: Dealbhan uile © a' Chrùin, còraichean aig Alba Aosmhor

Teacs: Elspeth Mackay

Deasaiche an t-Sreath: Sue Mitchell

Leagan a-mach is clò-bhualadh: The House

Le taing mhòr a thaobh oidhirpean pearsanta fa leth gu Chris Tabraham agus Seirbheisean Tadhaile Caisteal Threave.

Goireasan eile

Don luchd-teagaisg:

Chris Tabraham *Threave Castle Alba Aosmhor* 2005. An leabhar-treòir oifigeil, a tha sònraichte math, a' toirt tuilleadh fiosrachaidh mu ailtireachd is eachdraidh na làraich.

Foghlam Alba Aosmhor *Investigating Medieval Castles in Scotland*, Alba Aosmhor 2005. Sàr-leabhran ga chur ri chèile don luchd-teagaisg le tòrr cùl-fhiosrachaidh mu bheatha caisteil is molaidhean gu gnìomhan sgoile.

Chris Tabraham *Scottish Castles and Fortifications Alba Aosmhor* 2000.

www.undiscoveredscotland.co.uk/castledouglas/threavecastle/index.html Deagh chur-sìos air eachdraidh a' chaisteil, le dealbhan-camara àlainn.

Lorgadh tòrr mòr rudan air làrach Threave - bucail, griogagan, pìosan de gheamaichean, fearsaidean lùbach is mar sin. Tha tòrr dhiubh seo ri fhaicinn ann an **Taigh-Tasgaidh na h-Alba** an Dùn Èideann. Mura tèid agad air dol don Taigh-Tasgaidh, taisbeanar mòran dhiubh air www.scran.co.uk. Faicear cathair a bhuineas ri Threave aig Taigh-Tasgaidh an Stewartry ann an Cille Chuithbeirt.

Gu sgoilearan:

Deary, *Horrible Histories: Bloody Scotland* Scholastic 1998.

Phil Roxbee Cox *What were Castles For?* Foillseachadh Usborne Earranta 2002.

www.nationalgeographic.com/castles/enter.html Rannsaich caisteal mas fhìor.

<http://home.freeuk.net/elloughton13/castle1.htm> Stòras math dhealbhan de bheatha caisteil a ghabhas luchdachadh a-nuas.

http://kotn.ntu.ac.uk/castle/castl_fm.html Gnìomhan air-loidhne stèidhichte air Caisteal Nottingham.

www.bbc.co.uk/scotland/education/as/burghlife/ Rannsaich beatha baile an Alba san 16mh linn.